

İSLAM

MODERNİTE VE GENÇLİK

Editörler

Prof. Dr. Seyfullah KARA

Doç. Dr. Salih AYBEY

Dr. Öğr. Üyesi Tahir AŞİROV

ilāhiyāt 625

© MAKGRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.

İSLAM
MODERNİTE VE GENÇLİK

Editörler
Prof. Dr. Seyfullah KARA
Doç. Dr. Salih AYBEY
Dr. Öğr. Üyesi Tahir AŞİROV

ISBN 978-625-7404-34-1

1. Baskı: Temmuz 2021

Sertifika No: 44396

Mizanpaj: Tavoos
Sayfa Düzeni: Tavoos
Kapak: MAKGRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
Baskı: Vadi Grafik - Sertifika No: 47479

ilāhiyāt

Cinnah Cd. Kırkpınar Sk. 5/4 Çankaya / Ankara
Tel: (0312) 439 01 69 Faks: (0312) 439 01 68
ilahiyatyayin@gmail.com

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE GENÇLER VE GENÇLERE YÜKLENEN SORUMLULUKLAR

Hakan TEMİR

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ, TOKAT Ü. İSLÂMÎ İLİMLER F., İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI.

Giriş

İnsanlığa ilahî düzeni son bir defa daha hatırlatmak üzere seçilen Hz. Muhammed (sas), yaş ve cinsiyet ayrımı yapılmaksızın tüm insanlığa gönderilmiş bir elçiydi. Muhatap kitlesinin geniş bir yelpazeyi kapsadığının farkında olan Hz. Peygamber, aralarında hiçbir ayrım gözetmeksizin her milletten, kabileden, yaştan ve sınıftan insanla olumlu insanî ilişkiler geliştirmeye özen göstermiştir. İdeal bir toplum oluşturabilmek için çocukluk, gençlik ve yaşlılık dönemlerinin kendine özgü anlama, kavrama ve değerlendirme dönemlerini dikkate alarak süreçleri sağlıklı bir şekilde yürütmüştür. Lakin nübüvvet mesajını anlama, harekete geçme, savunma ve yaşamada gençlerin ayrı bir yeri olmuştur. İlk vahiy kendisine iletildiğinde “Ah keşke genç olsaydım!” serzenişinde bulunan Varaka b. Nevfel, Nebî’ye yardımcı olmada ve onun davasını sahiplenmede genç olmanın önemini vurgulamıştır. Varaka’nın dikkat çektiği husus, açıktan davet yapıldığı dönemde gençlerin gösterdiği teveccühle netleşmeye başlamıştır. Gençler geleceğin umudu olduklarından Hz. Peygamber onlarla yakından ilgilenip, güçlü ve dinamik bir nesil oluşturmaya çalışmıştır.

Gençlerle yakın teması bulunan Hz. Peygamber, gençlik dönemini sınırlandıran külli bir kaideden bahsetmemiştir. Ara bir dönem olan gençliği, çocukluk ve yaşlılıktan ayırmak isteyen İslâm âlimleri ise gençlik devresi için birbirinden farklı rakamlar zikretmişlerdir. Muayyen bir kelime olan gençlik, lügat âlimi ez-Zebîdî’nin (ö. 1205/1791) tarifinde insan ömründeki üç dönemden en uzunudur. İnsanlar doğdukları andan on yedi yaşına kadar çocuk, elli bir yaşını tamamlayana

kadar genç, sonra ölünceye kadar yaşlıdır.¹ Sınırları biraz daraltan İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201) ise gençliği büyümenin tamamlandığı ve dejenerasyonla başladığı on beş ile otuz beş-kırk yaşı arasına hasreder.² Sıradan bir insanın ömrünü ortalama bin ay/seksen yıl kabul eden Bikâî (ö. 885/1480) gençlik dönemini biraz daha kısa tutar. İnsan ömrünü dört eşit parçaya bölerek ilk yirmi yıl çocukluk, ikinci yirmi yıl gençlik, üçüncü yirmi yıl olgunluk ve son çeyrek yaşlılık dönemi olarak niteler.³ Kurtubî (ö. 671/1273) on altı-otuz iki, Zemahşerî (ö. 538/1144) ise ergenlikten otuz iki yaşına kadar ki süreci esas alır.⁴

Lügat âlimleri kendi anlayışları çerçevesinde gençlik dönemini belirlemek istediklerinden farklı tasnifler ortaya koymuşlardır. Genel bir kanaat oluşturmak için Arapçadaki genç kelimesi ve türevlerinden hareketle bir yargıya ulaşmaya çalışan Seyfullah Kara'nın nihaî tespitlerine göre gençten maksat bulûğ çağına yaklaşmış, ancak olgunluk dönemine girmemiş kimselerdir. Gençlik ise ergenlik ve yaşlılık çağlarının başlangıcı arasındaki dönemdir. Böylelikle kişinin kendisini dinç ve dinamik hissettiği devre gençlik çağıdır.⁵ Hülasa genç kelimesi eylemsel bir süreç olarak değerlendirildiğinde bu dönemin ergenlik çağıyla başlayan ve yetişkinlik veya yaşlılığın başlamasıyla biten on beş ile kırk yaş arası kabul edilebilir.

Gençlik, hareket ve kimlik oluşturma dönemidir. Normal bir insan- da yirmi üç yaş bedenini, otuz üç yaş aklın ve kırk yaş ruhun olgunluğa eriştiği çağdır. Kırk yaşına kadar kişi bu eksiklikleri tamamlamakla meşgul olduğundan devamlı bir hareket içerisinde. Gençlik dönemi güç, canlılık ve hırsla ihtiyaçların karşılandığı evredir. Cesaret, dik duruş, hızlı düşünme ve karar verme, kısa görüş, bir anda harekete geçen zihin gençliğin özellikleridir. Genç beyin sahip olduğu enerji itibarıyla birçok meseleyi çözebilecek beceriye sahiptir. Günlük yaşamdan bilime, topluma her türlü canlanma cesaret, fedakârlık, sabır, kararlılık, çalışkanlık ve sertlik gerektirir ve bu meziyetler ise genelde gençlerde

¹ Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed ez-Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-Kamûs*, (Kuveyt: Dâru'l-Hidâye, 1965), 3/92.

² Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali İbnü'l-Cevzî, *Keşfü müşkili hadîsi's-Sahîhayn*, thk. Ali Hüseyin el-Bevvâb, (Riyâd: Dâru'l-Vatan, trz), 3/352.

³ Ebü'l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hirbevî el-Bikâî, *Nazmü'd-dürrer fi tenâsübi'l-âyât ve's-süver*, (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, trz), 4/399.

⁴ Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî*, (Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 1379), 9/108.

⁵ Seyfullah Kara, *Peygamber Döneminde Gençlik*, (İstanbul: Anka Yayınları, 2003), 16.

bulunur. Gençler büyük bir enerjidir ve bu büyük yetenekleri kullanılmalıdır. Çünkü gençler ümmetin yüklerini taşıyabilecek, dinî mükellefiyetleri ve cihadın zorluklarını üstlenebilecek konumdadır. Bu sebeple Hz. Peygamber, onların enerjilerini İslâm çağrısının yararı için kullanmaya ve onlara büyük sorumluluklar yüklemeye özen göstermiştir.

Örnek bir toplum oluşturma gayesinde olan Hz. Peygamber gençliğin doğasının farkında olmuştur. Gençlere karşı nazık davranıp, düşüncelerini dinler ve yeteneklerini ortaya çıkarmaya gayret etmiştir. Onları cesaretlendirerek, motivasyonlarını yükselten söz ve davranışla muamelede bulunup ruhlarını güçlendiren görevler vermiştir. Gençlere yükleyeceği sorumluluklarda insanın onurunun korunması için maslahat ilkelerini gözeterek din, can, nesil, mal ve aklın korunmasına öncelik verip onlara dinî, sosyal, askerî, idarî ve adlî konularda sorumluluklar yüklemiştir. Ancak Asr-ı saadetteki gençlik söz konusu edildiğinde araştırmalarda genelde erkekler üzerinden örnekler verilerek hanım sahâbîlerin katkılarına çok az yer verilmiştir. Bu çalışmada gençlere yüklenen görevler iki cihetten de değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1. Dinî Alanda Yüklenen Sorumluluklar

Yeni bir söylemle ortaya çıkan dinlerin insanlar tarafından benimsenmesinde söylem ve taraftar kitle iki önemli unsurdur. Toplumun daha önce kanıksayıp içselleştirdiği ve günlük hayata uyarladığı eski inançların yeni söylemlerle sarsılması dinî kabul safhasını başlatırken; güçlü müntesipler tarafından benimsenmesi meşruiyet derecesini artırır. İmtiyaz sahiplerinin, aristokratların ve güçlü kimselerin kendi menfaatleri için oluşturdukları çarpık düzen ifşa edildiğinde yeni düzeni hâkim kılacak kitlesel güç harekete geçer. Ölüm korkusu ve menfaat kaygısının henüz hissedilmediği, samimiyet ve bozulmamış bir vicdanla hareket eden gençlerin bu aşamada harekete geçmeleri anlamlıdır.

İslâm'dan önce kendilerine fayda sağlamayan nesnelere tapan, zengini daha güçlü hale getiren, fakirlerin çöpe atılmış kemiklerden yağ çıkararak yaşamak zorunda kaldığı adaletsiz ve zorba düzene şahit olan gençler, İslâm peygamberinin getirdiği haberlere kayıtsız kalmadılar. Nebî'nin davetiyle birlikte erkek ve kadınlardan oluşan genç kitlesi onun etrafında toplanıp, getirdiklerini desteklemeye ve onu gerekirse kendi ailelerine karşı dahi savunmaya yöneldiler.⁶ Mekke dönemin-

⁶ Muhammed b. İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, thk. Süheyl Zekkâr, (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1398), 143.

de Müslüman olanlar yaş itibariyle kategorize edildiklerinde büyük bir kısmının genç olduğu anlaşılabacaktır.

Tablo 1: İlk Müslümanlar Arasında Gençler

İsmi/Künyesi	Yaşı	İsmi/Künyesi	Yaşı
Hiz. Ebû Bekir	37	Ebû Ubeyde el-Cerrâh	27
Hiz. Ömer	26	Osman b. Maz'un	20-30 (?)
Hiz. Osman	34	Hiz. Rukiyye	10
Hiz. Ali	10	Talha b. Ubeydullah	15-17
Hiz. Zeyneb	11	Sa'd b. Ebî Vakkas	17
Esmâ bt. Ebû Bekir	15	Zübeyr b. Avvâm	16
Abdurrahman b. Avf	30	Erkâm b. Ebî'l-Erkâm	17
Abdullah b. Mes'ûd	14	Ca'fer b. Ebî Tâlib	19
Sa'id b. Zeyd	19	Süheyb er-Rûmî	20
Mus'âb b. Ümeyr	24	Habbâb b. Eret	20
Bilâl b. Rabah	28-30	Mikdâd b. Esved	25
Zeyd b. Hârîse	25	Ammâr b. Yâsir	30-40
Ümmü Seleme	15	Ebû Seleme el-Mahzumî	30-40
Ebû Huzeyfe	30	Sehle bt. Süheyl	25 (?)

Mekke'de olduğu gibi Medine'de de İslâm'ı ilk kabul edip, harekete geçen gençler olmuştur. Es'âd b. Zürrâre, Sa'd b. Mu'âz, Zeyd b. Sâbit vb. isimleri uzun bir liste oluşturacak gençler Medineliydi. İslâmî çağrının hızla yol alması ve Peygamberin misyonunun tamamlanması için bu gençlere büyük sorumluluk düşüyordu. Henüz yeni başlayan davette gençlerin kendi iradeleriyle görev üstlenmesi ve karşılaştıkları ilk zorlukta ümitsizliğe düşmemeleri adına tatmin edici cümlelere ihtiyaçları vardı. Kur'ân-ı Kerîm'in Ashab-ı Kehf özelinde, rablerine samimiyetle inanan ve eski hurafelerden uzaklaşıp Allah'ın dinine sınıksız sarıldıklarında hidayetlerini artıran gençleri övmesi,⁷ Hiz. Peygamber'in herkesin anlayabileceği bir benzetmeyle her bir ferdi sürüsünden sorumlu çoban görmesi⁸ zor ve tehlikeli işlerde gençlerin sorumluluk bilincini geliştirdi. Sahip oldukları enerjiyle gençler vahyin inşasına yöneldiler.

İslâm daveti açıktan duyurulduğunda çoğunluğu gençlerden olu-

⁷ Kehf, 18/13.

⁸ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *Sünen*, thk. Şuayib Arnâvut, (Beyrût: Dâru'r-risâle, 1430/2009), "Kitabü'l-Harac ve'l-Fey", 1 (No: 2928).

şan taraftarlarını kaybeden müşrikler, Habbâb b. Eret, Bilâl, Süheyb er-Rumî, Abdullah b. Mes'ûd ve Ammâr b. Yâsir gibi gençlere yönelik baskı, şiddet, işkence ve eziyetlerini artırdılar.⁹ Fizikî işkence vücutlarının çeşitli bölgelerinde yaralar oluşturan gençlerin zafer için direnen cesaretlerini kıramadı. Fakat inançlarını yaşayamama ve inandığı hususları başkasına aktardıklarında karşılık bulamama, gençlerde ruhî çöküntüye sebebiyet verebilirdi. Gençleri bekleyen tehlikeyi fark eden Hz. Peygamber Allah (cc) bir yol gösterinceye kadar onları Habeşistan'a gönderdi. Böylelikle gençlerin çektiği maddi acıya son verilip, psikolojik ve duygusal açıdan güçlü kalmaları sağlandı. Henüz yirmi beş yaşındaki Ca'fer'in, Habeş kralı ve din adamları huzurunda dinini özgürce anlatması,¹⁰ ikna edici konuşmasından sonra bir müddet yaşamak üzere izin aldığı yerde yeni bir tebliğ sürecini başlatması genç dava arkadaşlarına umut oldu. Gençlerin özgüvenleri ve yetişkinlerin onlara duyduğu saygı, onların inandıkları davaya odaklanmalarında iki önemli etkendi. Habeşistan hicreti gençlik açısından yeni bir sorumluluk alanı belirlemekten ibaretti.

Genç bireylerinin kendilerinden uzaklaştırıldığına daha da sinirlenen Mekke müşrikleri üç yıl sürecek boykot maddelerini Kâbe'ye astıklarında Sa'd b. Ebî Vakkas gibi gençler Şi'be taşınan Hz. Peygamber'i yalnız bırakmadılar.¹¹ Gençlerin vefası ve azmi Nebî'nin hoşuna gitmiş olmalı ki, boykotun akabinde İslâm dinini anlatmak için Taîfe giderken genç sahâbî Zeyd b. Hârise'yi yanına aldı. Taîf halkı kendilerine yapılan daveti kabul etmeyip, zorbalığa yöneldiklerinde Hz. Zeyd kendi bedenini ona siper yaptı.¹² Tevhit için yeni bir yurt arayışının çıkmaza girdiği ve kapıların sert bir şekilde kapandığı dönemde aralarında Es'ad b. Zürrâre'nin bulunduğu Medinelî altı gencin Mina'da yaptıkları görüşme neticesinde Müslüman olmaları yeni bir dönüm noktası oldu.¹³

Yapılan ilk görüşmeden sonra Hz. Peygamber'in kendilerine yükledikleri misyonla şehirlerine dönen gençler bir yıl içerisinde başka

⁹ Ebû Abdullah Muhammed İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkadir Ata (Beyrût: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1410/1990), 3/111, 122-123; Mehmet Nadir Özdemir, "İlk Müslüman lardan Ammâr b. Yâsir Üzerine Bazı Tespitler", *Hirâ'dan Tanrı Dağına İnen Nur: Bozkır İslâm Medeniyeti ve Türkler*, (2012), 380-388.

¹⁰ İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, 215. Detaylı bilgi için bkz. Levent Öztürk, *İlk Hicret Habeşistan*, (İstanbul, Siyer Yayınları, 2015), 109-115.

¹¹ Detaylı bilgi için Bkz. Ünal Kılıç, *İslâm'ın Zor Yılları ve İlk Boykot* (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2016).

¹² Bkz. Mustafa Kılıç, *Zeyd b. Hârise*, (İstanbul: Siyer Yayınları, 2016).

¹³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 1/169.

tarafıtarlar bularak Akabe’de ilk temaslarını gerçekleştirdiler.¹⁴ Muhatap kitle gençler olduğundan Hz. Peygamber bu görüşmede gençlerin maruz kalabileceği zina, hırsızlık, iftira, itaatten ayrılma ve çocukları öldürme gibi hususların altını çizerek onlara bu konularda sorumlu-luklar yükledi.¹⁵ Vazife bilinciyle şehirlerine dönen gençler, dinlerini gereği gibi yaşamak ve kendilerinden beklenen görevleri layıkıyla yapmak niyetiyle Hz. Peygamber’den muallim talep ettiklerinde on-ların dilinden anlayacak genç sağabı Mus’ab b. Umeyr gönderildi.¹⁶ Medine’deki özverili gençlerinden Es’ad b. Zrre ve Mus’ab el ele ve-rerek şehirde İslâm davetinin ulaşmadığı hane bırakmadılar. İslâm dini her geçen gün yayılarak bir yıl içerisinde gençlerin çoğunlukta olduğu bir toplulukla İkinci Akabe görüşmesi için tekrar Mekke’ye gelip, İslâm Peygamberini şehirlerine davet ettiler. Gençlerin anlamlı davetini ka-bul eden Hz. Peygamber, hicretle birlikte İslâm Devletin’in temellerini atıp gençlere sosyal, siyası, idarı, askerı ve adlı alanlarda mühim vazifeler verdi.

Gençlerin tek misyonu dini korumaktan ibaret olmayıp yaşamak gibi kesintisiz devam eden görevleri de mevcuttu. İman, inanç ve irade bakımından eğitilen gençlerin kulluk ve dua bilinci de aynı istikamette geliştirildi. İslâm’da ibadet ve sorumluluk yaşının çocukluk devresinin hemen akabinde başlatılması gençlerin Allah’a kul olmanın hazzını erken yaşlarda kazanmalarına ve rablerine olan bağlılıkları güçlendir-melerine yönelikti. Zaten din, insanı beşerı zaafılardan arındıran, irade ve sabrı öğreten, kişiye disipline eden bir özelliğe sahiptir. Gençlerin sahip olduğu enerjiyle ibadetler konusunda zorlanacağının farkında olan Hz. Peygamber onlara ibadet alışkanlığı kazandırmak için yaptıkları fedakârlık karşısında kazanacağı nimetleri hatırlattı. Mescid-i Nebevi’nin sosyal hayatın merkezi olması, gençliği mescide bağladı ve onların mescitten uzak durmaları imknsız hle geldi. Sadece erkekler değil genç kızların ve evinde oturan hanımların namazėa gelmesi¹⁷ gençlerden oluşan güçlü bir ibadet halkasını oluşturuldu.

Gençlerin iradeli, makul düşünen, hayatın bir bütün olarak yaşayan ve hadiseleri aklıyla değerlendiren kişiler olmalarına dikkat eden Hz. Peygamber ibadetler de dâhil aşırıya giden davranışlara sessiz kalma-

¹⁴ Eb Muhammed Cemâlüddin Abdülmelik İbn Hişâm, *es-Sıret’n-nebeviyye*, thk. Mustafa Saka- İbrahim Abyrı, (Mısır: şirket Mektebe ve Matbaatü Mustafa, 1375/1955), 1/428.

¹⁵ İbn Hişâm, *es-Sıret’n-nebeviyye*, 1/429; İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, 3/170.

¹⁶ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, 3/87.

¹⁷ Müslim, İdeyn, 12 (No. 2056).

mıştır. Her yanlış yaklaşıma, yanlış düşünceye, olumsuz uygulamaya karşı olmuştur. Bu durumun en bilindik örneklerinden Osman b. Maz'un ve evinde toplanan on sahabelidir.¹⁸ Onların, ahiret hayatının azabından kurtulmak için gündüz oruç tutmayı, geceyi ibadetle geçirmeyi, ailelerinden uzak durmayı ve bazı dünya nimetlerini kendilerinden uzak tutmayı düşündükleri bir dönemde Hz. Peygamber onları çağırmış, kendisi üzerinden örnekler vererek itidalli bir ibadet hayatını tavsiye etmiştir. Böylece Hz. Peygamber, ashabını bedeninin ihtiyaçları ile ruhun ihtiyaçları arasındaki denge konusunda eğitmiştir.

Abdullah b. Amr örnekliğinden anlaşıldığı kadarıyla Asr-ı Saadet'teki gençlerin ibadeti günümüzdeki anlayışın ötesindeydi. İbadet hayatını ileriki yaşlara bırakıp, ânu yaşamaya çalışan günümüz gençliğine nazaran o, hayatının önemli bir kısmını ibadete ayırmıştı. Eşinin durumu Hz. Peygamber'e iletmesiyle kulluk vazifesi hafifletilen Abdullah, bir gencin güç yetirebileceği ibadetle sorumlu tutuldu. Yaşlandıktan sonra, Hz. Peygamber'in verdiği ruhsatın daha isabetli olduğunu, yıllardır aynı edayla yürüttüğü ibadetleri yaşlılıkla yürütmenin zorluğunu fark etmiş,¹⁹ ancak kendisini sorumlu tuttuğu bu ibadetlerini yaşlılığından dolayı bırakmak istememiştir.²⁰

2. Sosyal Alandaki Sorumluluklar

Gelecek kaygısı taşıyan toplumlarda gençlik çağına erişen bireylere bir takım sorumluluklar yüklenmesi âdettendir. Gençleri İslâm toplumunun ayrılmaz parçası olarak gören Hz. Peygamber, onlara sosyal alanda eğitim, evlilik ve aile geçimi olmak üzere üç önemli görev vermiştir. İslâm'ın okumaya verdiği değer ve inen ayetlerin muhafazasında eğitilmiş insanlara duyulan ihtiyaca binaen Mekke döneminde Dârulerkam'a katılan gençlere temel dini bilgiler öğretilirdi ve okumayazma bilenler ayrı değerlendirildi. Lakin müşriklerin söz sahibi olduğu şehirde eğitim kurumlarını geliştirme mümkün olmadığından hicretle birlikte Mescid-i Nebvî içerisinde Suffa'yla sürekli eğitim modeli de geçerlilik kazandı. Büyük çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu bu mektepte bekâr olanlar yatılı, evli olanlar gününbirlik katılımlarla eğitimlerini sürdürdüler.²¹

Mescid, mektep ve vahyin aynı düzlemde bir araya gelmesi genç

¹⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/301.

¹⁹ Buhârî, "Savm", 54.(No. 1975)

²⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî*, 4/220.

²¹ Mustafa Ağırman, "Hz. Peygamber'in Gençlere Yaklaşımı", *Etkili Din Öğretimi*, 2010, 403-404.

nesillere yeni vazifeler getirdi. Mâlik b. Huveyris'in rivayetinden anlaşıldığı kadarıyla gençlere kendi evlerini Suffa yapma sorumluluğu yüklenmiştir. Rivayete göre yaşça birbirine yakın bir grup genç Hz. Peygamber'in yanına uğrayıp yirmi gün misafiri oluktan sonra dönüş için karar verdiklerinde onlara "Ailelerinizin yanına dönün ve onlarla birlikte kalarak onlara, öğrendiklerinizi öğretin ve onlardan aynısını yapmalarını isteyin..."²² şeklinde sorumluluklar vermiştir. Bilgiyi korumak ve tebliğ etmek her Müslüman için bir görev olsa da bu konuda Müslüman gençler en büyük sorumluluğu yüklenmiştir. Zira bilgiyi aramaya ve onu kontrol etmeye en yatkın onlardı.

Gençler, görevlerini sonuna kadar yerine getirmelerini sağlayacak yeteneklere ve enerjiye sahiptir.²³ Gençlerin potansiyelini bilen Hz. Peygamber onları özel olarak ilme teşvik ederek Kur'an, Hadis, Fıkıh ve Siyer vb. ilimlerin zapt edilip, sonraki nesillere aktarılmasını sağladı. Kendisine vahyedilenleri hayatlarına tatbik etmeleri, yazmaları ve ezberlemeleri amacıyla gençlere sorumluluklar yükledi. Bir ayet vahyedildiğinde onlardan bazılarını çağırır, vahyedileni bildirip, onun hangi sûreye konulacağını söylerdi. Bu büyük görevin yükünü Ali b. Ebî Tâlib, Zeyd b. Sâbit, Übey b. Ka'b, Enes b. Mâlik, Mu'âz b. Cebel, Ebû'd-Derdâ, Mecma' b. Hârise ve Ebân b. Said b. el-As gibi gençler üstlendi.²⁴ Yemâme Savaşı'nda sayıları üç bin civarında olduğu düşünülen hafızların bir kısmı gençlerdi ve onların şehadetiyle Kur'an-ı Kerim'in gelecek nesillere intikal ettirilemeyeceği endişesi hâsıl olduğundan onun mucizevi korunması henüz yirmi bir yaşındaki Zeyd b. Sâbit'e tevdi edildi.²⁵

Kur'an-ı Kerim'in korunmasında büyük sorumluluk üstlenen genç sahâbîler, Hz. Peygamber hayattayken ondan duyduklarını kısmen kaydetmeyi başardılar. Hatta Kur'an'ın hadislerle karıştırılabileceği endişesiyle hadislerin yazılmasının engellendiği dönemde, genç sahâbî Abdullah b. Amr b. el-As'a hadisleri yazması için özel yetki verildi.²⁶ Sünnete ve Hz. Peygamber'in hayatını öğrenmeye hevesli olan gençler sayesinde onun sünnetinin üçte ikisinden fazlası ve bu dinin çoğu sonraki nesillere aksettirildi. Sahâbe içerisinde çok hadis rivayet etme-

²² Buhârî, "Ezân", 18 (No. 631).

²³ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdîrrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî, *es-Sünen*, thk. Hüseyin Süleym Esed (Suudi Arabistan: Dâru'l-Mugni, 1412/2000), 47 (No. 590).

²⁴ Muhammed Abdülazîm Zürcânî, *Menâhilü'l-'irfân*, 3. Baskı (Kahire: Matbaatü İsa Halebi, trz.), 1/242.

²⁵ Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî, *Fedailü'l-Kur'ân*, thk. Mervan Uteyt, (Beyrut: Daru İbn Kesir, 1415/1995), 1/281.

²⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/285.

leriyle Müksirûn olarak kategorize edilen sahâbîler aşağıdaki listede görüldüğü üzere Hz. Peygamber'in vefatı sırasında otuz yaşın altındaydılar.

Tablo 2: En Çok Hadis Rivayet Eden Genç Sahâbîler

Hadis Ravileri	Hiz. Peygamber'in Vefatı Sırasında Yaşları	Rivayet Ettikleri Hadis Sayısı
Ebû Hüreyre	30	5374
Abdullah b. Ömer	21	2630
Enes b. Malik	20	2624
Hiz. Âişe	25	2210
Abdullah b. Abbas	15	1660
Câbir b. Abdullah	20	1540
Ebû Said el-Hudrî	20	1170
Abdullah b. Amr b. Âs	18	700

Usûl ve esasa dair bilgileri Kur'an ve sünnet rehberliğinde kazanarak temel İslâm konularına erken dönemde vakıf olan gençler, sahip oldukları bilgilerle günlük hayatın idamesinde ve problemlerin çözümünde sorumluluk üstlenmişlerdir. Zira ashâbın hukukçularının çoğu, Abdullah b. Abbas'ın önderliğindeki gençler arasındaydı. İbn Abbas, fetvalarıyla ashâb içerisinde içtihatları en geniş olanıydı ve Hiz. Ömer bilgisinden dolayı onu genç yaşında Bedir ashâbının katıldığı meclise dâhil etmişti.²⁷ Babasıyla birlikte hicret eden Abdullah b. Ömer de fıkıh kuvvetli gençlerdendi.²⁸ Hiz. Peygamber'in "Ümmetimin içinde helali ve haramı en iyi bilen Mu'âz'dır." ifadesiyle fikhî yönü gelişmiş sahâbîlerden birisi Mu'âz b. Cebel'di.²⁹ On yaşında Müslüman olup, Hiz. Peygamber'in emriyle Yahudilerin kitaplarını okumayı on yedi günde öğrenen Zeyd b. Sâbit ferâizi en iyi bilen gençlerdendi.³⁰ Ümmetin yedi fakihinden birisi kabul edilen Hiz. Âişe de verdiği fetvalarla fıkıh ilminin teşekkülünde önemli bir vazife üstlendi.³¹ Esmâ bt. Yezîd

²⁷ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehbî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, thk. Şuayib Arnavûd, (Beyrût: Müessesetü'r-Risale, 1985/1405), 3/331.

²⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/285; Zehbî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 3/203.

²⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/264.

³⁰ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes, *el-Muvatta*, thk. Muhammed Mustafa el-Azemî, (Birleşik Emirlik: Müessesetü Zâvid b. Sultan, trz), 1/72.

³¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/285; Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-ledünniyye*, (Kahire: Mektebetü'l-Tevfikiyye, trz), 1/497.

önderliğinde Medine'deki genç kadınlar merak ettikleri tüm soruları Hz. Peygamber'e çekinmeden sorarak fıkıhta yetkinlik kazandılar.³²

İlmi sürekliliği gençlere emanet eden Hz. Peygamber, düzenli bir hayat kurmaları ve nesillerini devam ettirebilmeleri için onları evliliğe teşvik etti.³³ Gençlerin içerisinde bulundukları durumu ve maruz kaldıkları baskıları bildiğinden, onları evlilik yoluyla güçlendirmeye çalıştı. Gençlerle bir araya geldiğinde "Ey gençler topluluğu! Sizden kimin evlenmeye gücü yetiyorsa hiç beklemeden evlensin. Çünkü evlilik gözü fenalıklardan ve namusu belalardan korur. Bu işe gücü yetmeyenler ise oruç tutsun. Zira oruç onun için kötülükleri sevk eden bir kalkan olacaktır." şeklinde tavsiyede bulundu.³⁴ Zinaya giden yolları kapatmak için çaba sarf etmesine rağmen nefsine hakim olamayarak huzura gelen bir gencin durumuna müdahale etti. Kendisini bu niyete hangi sebep ve mantığın sevk ettiğini konuşup, nihayetinde iffet ve tahareti gösterdi. Genç adam huzurdan dünyaya başka bir gözle bakar halde çıktı.³⁵

Genç erkekleri hayır olana yönlendiren İslâm Peygamber'i genç kızların da onurlu ve kendi arzularıyla şekillenen bir yuva kurmalarına özen gösterdi. Babası tarafından fikri alınmadan evlendirilen bir genç kız, durumunu Hz. Âişe'ye anlattığında Hz. Peygamber, kızın babasına haber göndererek gelmesini istedi. Babasını çağtırmaktaki maksadı kızın rızası sorulmadan evlendirilip evlendirilmediğini tespit ederek genç kıza seçim hakkı tanımak içindi. İlk emriyle huzura gelen genç kıza değeri hissettirilmiş olacak ki kendisi "Ey Allah'ın Resûlü! Ben aslında babamın yaptığı işi onaylamıştım. Size gelmekteki muradım evlilikte kızların da söz hakkı olup olmadığını öğrenmekti."³⁶ dedi. Tabi onun bu tavrı evlilikte genç kızlara verdiği değeri pekiştirdi. Benzer gayelerle "İslâm dininde şığâr yoktur." hükmünün konulması da genç kızların mağduriyetini ortadan kaldırdı³⁷

Gençlere evliliği tavsiye eden Hz. Peygamber ailelerine bakma so-

³² Muammer Bayraktutar, "Hz. Peygamber'in Ahlâkında Kadınlara Muâmele ve Kadın Tasavvuru", *Kadın ve Aile Üzerine Araştırmalar: Dinî, Tarihî, Sosyolojik ve Psikolojik Analizler* 1 (2018), 110.

³³ Bkz. Ömer Faruk Akpınar, *Hiz. Osman (r.a) ve Hadis Rivayetindeki Yeri*, (İstanbul: Siyer Yayınları, 2020), 83, 325.

³⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Zühayr b. Nâsır (Lübnân: Dâru Tavkî'n-Necât, 1422/2002), "Nikah", 3 (No. 5066).

³⁵ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *Müsned*, thk. Şuayib Arnavûd (Beyrût: Müessesetü'r-Risale, 1421/2001), 36/545 (No. 22211).

³⁶ Nesâî, "Nikâh", 36. (N0 3271)

³⁷ Müslim, *Nikâh*, 60 (No. 3468)

rumluluğunu yer yer hatırlatmıştır. Abdullah b. Amr örneğinde olduğu gibi genç sahâbîler erken yaşta evlenerek bir taraftan ailelerini geçindirir diğer taraftan eğitim ve ibadet hayatını devam ettirirlerdi. Evli veya bakmakla yükümlü olduğu yakın akrabası bulunan gençlere geçim sağlama sorumluluğu da yüklenmişti. Hz. Peygamber ashabına Allah için çaba gösterme kavramını düzelterek, anne babasına, bakmakla yükümlü olduğu kişilerin ve kendisinin geçim kaynağı için çabalamanın, Allah yolunda olduğunu ve bunda gençlerin sahip olduğu güçle kazanç ve geçim için çabalamaları gerektiğini ve ecrini Yüce Allah'tan Allah yolunda çabalayan biri olarak alacağını göstermiştir.

Sosyal manada gençlere yüklenen sorumluluklar onları toplumun bir ferdi ve dünyanın zevklerini yaşamaktan uzaklaştıran vazifeler olarak algılanabilir. Fakat gençlik dönemi sadece haz dönemi olmayıp, yaşlılığın bir provası ve İslâmî açıdan dini sorumlulukların başladığı süreçtir. Dinin gence yüklediği sorumluluk bir motivasyon unsurudur ve gencin ileriki yaşlara uyum sağlamasını kolaylaştıran tecrübelerdir. Diğer bir ifadeyle geleceğin kişiliğinin inanç, ahlak ve davranış açısından bütünlüşmüş bir şekilde vazifelerle donatılmış olması gerekir.

3. Askerî Alanda Üslendikleri Sorumluluklar

Gençler, İslâm'ın ilk yıllarından itibaren Hz. Peygamber'in etrafından ayrılmayıp fedakârlıklarıyla her türlü vazifeyi üstelendiler. Ne var ki müşrikler karşısında sayılarının azlığı onları askeri bir sefer düzenlemekten alıkoymdu. Mekke'de tıkanan yolları başka bir şehirde açmakta kararlı olan Hz. Peygamber, kendisine inananlarla Medine'ye hicret ettiğinde askerî harekât için hiçbir engel kalmadı. Nebevî hicret, yeni bir yurt arayışının ötesinde kendisine inanan kimselerin bir araya getirildiği birbirine kenetlenmiş toplum modeli oluşturmayı hedeflemekteydi.³⁸ Hicretle birlikte, gençlerin çoğunlukta olduğu coşkulu kalabalığın etrafında yer alması İslâm Devleti'nin temellerinin hızla atılması sağlandı. Abdullah b. Cahş ve Âsım b. Sâbit örnekliğinde olduğu gibi muahat ile aralarında kardeşlik bağı kurulan gençlerle, İslâm güçlü hale getirildi. Müşriklerle çarpışmaya ant içen ve bu konuda kararlı gözüken gençlerin duruşu savaş için beklenen iznin alınmasını sağlamış oldu.³⁹

Gençler, toplumların hazırda bekleyen askerleri, yaşlılar ise liderleri ve yöneticileridir. Askerlerin genç olması normaldir; Çünkü askerî eylemler gençlik dönemindeki güce ihtiyaç duyar, ancak ordu komu-

³⁸ Adnan Demircan, *Nebevî Direniş Hicret*, 2. Baskı (İstanbul: Beyan Yayınları, 2015), 137.

³⁹ Hac, 22/39-40.

tanlığı genellikle gençlik çağının üzerinde bilgi ve tecrübeyle ifa edilir. Çünkü liderlikte yıllar içinde kazanılan akla ve deneyime ihtiyaç vardır. Bu sebeple Hz. Peygamber dönemindeki savaşlarda muharip kitle içerisinde gençler çoğunlukta oldu, gençlerde görülen umut sebebiyle gazve ve seriyyelerde genç sahâbîlere görevler verildi.

Gençler, büyük bir azim, kararlılık ve cesaretle tehlikelerin üzerine atılarak savaşların kaderini belirlediler. Bedir Savaşı'nda zafere ulaşmada en önemli rolü gençler üstlendi. Gençlerin mübarezesiyle başlayan savaşta büyük düşmanlardan Ebû Cehil'in öldürülmesi gençler sayesinde oldu. İbn Abbas'ın bildirdiğine göre, Hz. Peygamber: "Kim savaşta şöyle şöyle yaparsa, ona ganimet hissesinden fazla olarak, şu kadar mükâfat var" dediğinde gençler, ileri atıldılar. Biraz daha itidalli davranmak gerektiğini düşünen ihtiyarlar ise sancakların altından ayrılmadılar. Gençlerin ani hamleleriyle savaşın seyri değişti ve Allah, onlara fethi nasip etti.⁴⁰ Gençler gelip kendilerine söz verilenleri talep ettiklerinde ihtiyarlar: "Ganimetleri siz tek başınıza almayın. Çünkü bizler de size destek olduk" deyince Yüce Allah: "... Allah'tan sakının, aranızdaki münasebetleri düzeltin..."⁴¹ âyetini indirdi.⁴²

İmân edip güçlükleri göğüslemek sağlam bir irade istediği kadar, cihat da cismî ve aklî bir kuvvet gerektirmekteydi. Durum böyleyken, gençlerin cihatta kendine özgü sahip oldukları roller önemliydi.⁴³ İslâm'ın ilk zamanlarından itibaren gençlerin azmine şahit olan Hz. Peygamber, çeşitli savaşlarda onlara komutanlık ve sancaktarlık görevleri verdi. İslâm tarihinde müşriklerle sıcak çarpışmanın yapıldığı Batn-ı Nahle Seriiyesinin komutanı Abdullah b. Cahş ve beraberindekiler de gençlerdi.⁴⁴ Sa'd b. Ebî Vakkâs, yirmi küsûr yaşında Harrâr Seriiyesi'ni komuta etmekle vazifelendirildi⁴⁵ ve ok atmadaki maharetinden dolayı kritik görevleri üslendi. Uhud'un sıkıntılı vakitlerinde düşmanı yıldırma için okları elleriyle birer birer veren Hz. Peygamber tarafından "Okunu at! Anam babam sana fedâ olsun!" şeklinde taltif edildi.⁴⁶

⁴⁰ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî, *Câmiü'l-beyân*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, (Beyrût: Müessesetü Risale, 1420/2000), 13/367.

⁴¹ Enfâl, 8/1.

⁴² Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünen*, thk. Hasen Abdülmünim Şelebi (Beyrût: Dâru'r-Risale, 1421/2001), "Kitâbü't-Tefsîr", 1 (No. 11133).

⁴³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/625.

⁴⁴ Ahmed b. Yahya b. Câbir el-Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf*, thk. Süheyl Zekkar- Riyâd Zirikli (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1417/1996), 1/11, 371.

⁴⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/600

⁴⁶ Buhârî, "Fedâilü Ashâbî'n-Nebî", 15.

Bizzat yer alamadığı seferlerde gençlere önemli vazifeler veren Hz. Peygamber, kendi komuta ettiği savaşlarda ordunun şerefi kabul edilen bayraktarlık vazifesini gençlere bıraktı.⁴⁷ Nitekim Uhud Gazvesi'nde bayrak genç sahâbî Mus'ab'taydı.⁴⁸ Sa'd b. Ebî Vakkâs yirmili yaşlarda Buvât Muharebesi'nin sancaktarlığını üstlendi.⁴⁹ Hz. Ali, yirmi üç yaşında Safevan Gazvesi'nin, otuz yaşına erişmeden Karkaretü'l-Küdr Gazvesi'nin sancaktarlığını yaptı.⁵⁰ Hayber'de de Müslümanların sancağını taşıma görevi kendisine verildi.

Cihat, sadece beden ile yapılan bir vazife olmayıp, binek, zırh ve silah gibi araç gereçleri de temin etmeyi icap ettiren zorlu bir işti. Asr-ı Saadette inançları sebebiyle ailelerinden ayrılmak zorunda kalan ve hayat mücadelesinin henüz başlarında olduklarından gerekli maddî donanımına sahip olamayan bir sürü genç bulunmaktaydı. Maddî güçleri olmadıkları için hareket sahası daralan bu gençlere Hz. Peygamber sahip çıkarak onlara rehberlik etti. Zira onlar ümmetin savunulmasını arzulaya ve bu uğurda kendilerini de bu dine fedâ etmeye hazır kimselerdi. Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğine göre, Eslem kabilesinden bir delikanlı Mescid'e gelerek: "Yâ Resûlallah! Ben cihada katılmak istiyorum, fakat savaşabilmem için gereken malzemeyi temin edecek durumda değilim" dediğinde onu sahipsiz bırakmak istemeyen Hz. Peygamber: "Filân adama git. O, cihada katılmak üzere hazırlanmıştı; fakat hastalandı" buyurdu. Delikanlı Hz. Peygamber'in dediği kişiye gidip: "Resûlullah, sana selâm ediyor ve savaşa gitmek için hazırladığın malzemeleri bana vermeni söyledi." dediğinde adam hanımına seslenerek: "Hanım! Savaş için hazırladığım şeyleri bu delikanlıya ver; onlardan hiçbir şey alıkoyma. Allah hakkı için onlardan hiçbir şey bırakma ki, berekete nail olasın" dedi.⁵¹

Gazve ve seriyyelerde gençlere fırsat veren Hz. Peygamber'in vefat etmeden önce hazırladığı seriyyenin komuta kademesine Üsâme b. Zeyd'i getirmesi gençlere yönelik önemli mesajlar içeriyordu. Henüz

⁴⁷ Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî, *Kitabü'l-meğâzi*, thk. Marsden Jones, 3. Baskı (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1409/1989), 3/1003.

⁴⁸ Vâkıdî, *Kitabü'l-meğâzi*, 1/239

⁴⁹ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târihü't-Taberî* (Beyrut: Dâru't-Turâs, 1387), 2/405; Ebû'l-Feth Muhammed b. Muhammed İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü'l-eser*, thk. İbrahim Muhammed Ramazan, (Beyrût: Dâru'l-Kalem, 1414/1993), 1/262.

⁵⁰ Ebû'l-Ferec Nûruddîn Alî b. Burhâniddîn b. Ahmed el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1427), 2/177.

⁵¹ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhamed Fuad Abdülbaki (Beyrût: Dâru İhyaü Turas, trz.), "Kitâbü'l-İmarât", 38 (No. 1894).

on sekiz-yirmi yaşlarında bulunan Üsâme'yi aralarında Hz. Ömer gibi İslâm dininin önderlerinin bulunduğu orduya komutan tayin etmesi ve bu orduyu devralana Hz. Ebû Bekir'in komuta kademesini değiştirmeden düşman üzerine sevk etmesi gençlere duyulan güvenin bir yansımasıydı.

4. İdarî, Malî ve Adlî Alandaki Verilen Görevler

İslâm, gençlerin gayretiyle aziz olan bir dindi. Savaş meydanlarında gösterilen başarı sulh anında unutulmadı. Aksine, İslâm Devleti'nin sınırlarının genişlemesi bir yönüyle gençlerin sorumluluklarının artması demekti. İlk başlarda Medine'den ibaret olan devlet, zamanlar tüm yarımada'yı içerisine alan hâkimiyet sahasına dönüştüğünde başkent Medine'de yaşamak durumunda kalan Hz. Peygamber diğer şehirlere kendisini temsilen yöneticiler atadı. Yöneticileri seçerken ehliyet ve liyakat ilkeleri de gözeterек gençlere idarî, adlî ve malî alanlarda üst düzey görevler verdi. O sıralarda kuruluş aşamasında olan devlette hem valilik hem âmillik hem de kadılık görevleri bir arada yürütüldüğünden bazen üç görev birden verildi.

Hz. Peygamber'in atadığı genç valililerden en meşhur olanı Attâb b. Esîd'tir.⁵² Bi'set'in ilk yıllarında doğan Attâb, Mekke fethedildiğinde yılda yirmi yaşındayken Müslüman oldu. Fetih'ten bir müddet sonra Huneyn'e yönelen Hz. Peygamber, yeni fethedilen şehre Attâb'ı vali olarak tayin etti. Henüz yeni Müslüman olan Attâb'ın eksikliğini gidermek için de genç sahâbelerden Mu'âz b. Cebel'i yanına tayin ederek insanlara Kur'an ve fıkıh öğretme görevi verdi.⁵³ Onun valilik makamına getirilmesinde el-Ümevî el-Kureşî nisbelerine sahip olması, iman etmede gösterdiği akli melekeleri⁵⁴ ile Mekke gibi kritik bir şehre ancak genç, zinde ve vazife şuurunun farkında olan birisinin sahip çıkabileceği inancı etkili olmuştur. Üstlendiği görevi layıkıyla yürütmesi ve Mekke halkının kendisini benimsemesi sebebiyle Hz. Ebû Bekir döneminde de görevinde kalmıştır.

Mekke şehrinin sorumluluğu genç Attâb'a devredilirken, Cahiliye döneminde Mekke'yle eş değer görülen Tâif şehrine genç bir vali atandı. Tâif muhasarasının ardından Medine'ye gelerek Müslüman olanlar arasında Osman b. Ebû'l-Âs, zekâsı ve dine ilgisinden dolayı Hz.

⁵² Vâkıdî, *Kitabü'l-meğâzi*, 3/959; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/440.

⁵³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/500; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/264

⁵⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/413.

Peygamber'in dikkatini çekmişti.⁵⁵ Bu genç adamın Tâif'i yöneteceğine kanaat getirildiğinden valilik makamı kendisine tevdi edildi.

Yemen'in Zebîd bölgesinde yaşarken ilahi çağrıdan haberdar olarak Müslüman olmayı kabul eden ve Ca'fer b. Ebî Talib ile birlikte Habeşistan'da kaldıktan sonra Hayber'in fethinde Medine'ye gelen Ebû Mûsâ el-Eşâ'î⁵⁶ bundan sonra birçok gazve ve seriyyeye katılarak cesaretini ispatladı. Kur'an bilgisi geniş ve fıkıh kuvvetli olduğundan henüz genç yaşta iken, Veda Haccı'ndan önce Yemen'deki Zebîd, Aden ve sahil kesiminin vergisini almak için görevlendirildi. Aynı dönemde Yemen'in San'a kentine atanan genç valilerden birisi Bâzân'ın oğlu Şehr b. Bâzân'dı.

Yemen'in Ahmeş şehrine en üst yönetici olarak atanan Hz. Ali otuzlu yaşlarda genç bir sahâbî'ydı. Kendisine tevdi edilen görevin mesuliyetinin farkında olduğundan bir an tereddün ederek "Ben genç bir adamım ve kadılık olarak çok ilmin yoktur. Yine de gönderecek misiniz?" diye sordu. Onun endişesini hafifletmek isteyen Hz. Peygamber göğsüne dokunup şöyle dedi: "Git, şüphesiz yüce Allah dilini sabit kılıp kalbine hidayet verecektir."⁵⁷ Hz. Peygamber gençlerin yeteneklerinin, kendilerine verilen görev ve görevleri yerine getirmede en yetenekli olduklarının farkındaydı. Hz. Ali'yi genç yaşına rağmen Yemen'e kadı olarak gönderdi ve görevi yerine getirmesi için ona gerekli desteği verdi.

Yemen'e tayin edilen genç sahâbîlerden birisi de Mu'âz b. Cebel'di. Yemen'in Cened şehrine atanan Mu'âz, askerî işlerden anlayan ve muhakemesi yüksek bir gençti.⁵⁸ Tabî'n neslinden Ebû İdris el-Havlânî onun meziyetlerini şöyle bildirmiştir: Resulullah'ın (sas) yirmi ashabının bulunduğu bir mecliste oturdum. İçlerinde güzel yüzlü, güzel bir yaşta olan, dikkatleri ve övgüleri üzerine çeken biri vardı. Eğer bir şeye ihtilaf edecek olsalar ya da bir söz söyleseler konu onun sözüyle kapanırdı. O genç Mu'âz b. Cebel'di.⁵⁹

Başkent Medine'den yapılan tayinlerde gençlerin daha çok Yemen bölgesine gönderilmesi sebepsiz olmamalıydı. Merkezden oldukça uzak olan Yemen İslâm'a geç girmesi ve sahip olduğu zenginlikleriyle hareketli bir bölgeydi. Yıllık vergilerinin toplanması ve halkın uyum içerisinde

⁵⁵ İbn Mâce, "İkâmet", 48 (No. 987).

⁵⁶ Müslim, "Fedâilü's-sahâbe", 169.

⁵⁷ Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî, *Müsned*, thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî, (Mısır: Dâru Hicr, 1419/1999), 1/97 (No. 100).

⁵⁸ Vâkıdî, *Kitabü'l-meğâzi*, 3/889; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/439.

⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 36/326 (No. 22002).

yönetilmesi genç valiler marifetiyle daha kolay olacaktı. Hızlı düşünen ve hızlı hareket eden bir vali yönetimi elinde kolaylıkla tutacaktı.

Sonuç

Gençlik devresi azim, cesaret, kararlılık ve fedakârlık duygularının yoğun olduğu, bireylerin kendilerini ispatlamak için hayatın her alanında rol kazanma amacıyla emek sarf ettiği bir dönemdir. Gençler, sahip oldukları enerjiyle hayatın her alanına sirayet etmeye muktedir bir devrededirler. Dinî vecibeleri yerine getirmede, Savaş meydanlarında cengâverlik yapmada, ilim meclislerinde soru sorma ve bilgileri hıfzetmede, hüküm vermede ve yönetimde istikrarlı davranmaya yatkın bir dönem içerisindeyiler. Bilgiyi arama konusundaki hevesleri, ileri görüşlü tavırları, bilgi ararken kendilerine emanet edilen görevi yerine getirmeleri ve öğrendiklerini halk arasında yaymalarındaki azimleriyle gençler toplumların hafıza tazeleyicileridirler. Güçlü bir potansiyeli bünyelerinde barındıran gençler, İslâm'ın kendilerine verdiği mesajlardan etkilenerek Müslüman olup, hayatlarının geri kalan kısmını bu uğurda harcamaktan geri durmadılar. İslam çağrısının ilk taşıyıcıları ve hakikatin destekçileri oldular.

Gençler doğaları gereği yeni olan konularda meraklıdır ve yeniliklerden en çok etkilenen kesim olduklarından hızlı yanıt veren kesimdi. Gençlerin içerisinde bulundukları dönemin farkında olan Hz. Peygamber onları kazanıp, yeteneklerine göre yönlendirip cesaretlendirdi ve motivasyonlarını yükselten görevler vererek ruhlarını güçlendirirdi. Onların enerjisinden yararlanarak, onlara neyin yarayacağına rehberlik eder, fayda sağlamayan işlerden uzaklaştırarak ilgilerini başka bir yöne kaydırırdı. Geleceğin sahibi olan gençleri duygu ve akıl, ruh ve beden, bilgi ve eylem arasındaki dengeye dayalı bir eğitimle yetiştirdi. Şahsının büyüklüğü ve eğitimdeki yeteneğiyle Hz. Peygamber'in yetiştirdiği genç nesil İslam'ın kavram ve değerlerine bağlıydı.

Hz. Peygamber genel olarak insanlarla ve özellikle de gençlerle olan ilişkilerinde en güzel örneği gösterdi. Gençliğe verilen değer Asr-ı Saadet sonrasında da aynı oranda devam ettirildi. Müslümanların ilk halifesi Hz. Ebû Bekir, Allah'ın âyetlerini bir kitapta toplama durumu hasıl olduğunda bu vazifeyi hiç düşünmeden gençlerin uhdesine bıraktı. Zira gençler âyetleri ezberlemede güçlü hafızaları ve olayları değerlendirmedeki kararlılıklarıyla aranan özelliklere sahiplerdi. Bu nedenle, - genç bir adam olmasına rağmen- diğer büyük sahâbelerin varlığına rağmen Kur'an-ı Kerim'in toplanmasında temsil edilen ağır bir güveni gençler omuzlarında taşımaktaydı.

Gençliği yetiştirmenin, bugün bazılarının düşündüğü gibi, eğitimcinin doğrudan müdahalesi veya tavsiyesi olmaksızın dolaylı rehberlik ile sağlanması gerektiğini iddia etmek pek geçerli bir yöntem olarak gözükmemektedir. Gençliğin sorularını yanıtlayan, onlara doğrudan rehberlik eden, hareketleriyle örnek olan, sadece nasihat ve vaazlara gençlik üzerinde etki bırakmaktan uzak duran ve onlara görev verip, yaptıkları işleri kontrol eden eğiticilerle gençlik yetiştirilebilir. Gençlere gelince onlar kritik aşamalarda her zaman belirleyici ve kararlı keskin bir role sahip olduğundan günümüz gençlerinin, toplumu maruz kaldığı entelektüel, ekonomik, politik ve askeri işgalden korumak için inisiyatif alması gerekmektedir. Ümmetin bugününü ve geleceğini şekillendirmede aktif bir rol almak için yüksek eğitilmiş ve bilgili olmaları gerekmektedir. Her genç hakikati aramalı ve talep etmelidir. Önemli mevkilerde bulunan ve karar verici konumda olanlardan tavsiye alınmalıdır. Unutulmamalıdır ki, gençliği uykuda olan bir milletin kâbusu çok olur ve uyanışı büyük hüsrarla sonuçlanır. Gençliği yetiştiremeyen bir milletin gelecek adına söyleyecek sözü ve insanlığın kurtuluşu için önereceği bir metodu bulunmaz.

Kaynakça

- Ağırman, Mustafa, “Hz. Peygamber’in Gençlere Yaklaşımı”, *Etkili Din Öğretimi*, (2010), 399-414.
- Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, Ebû Abdillâh eş-Şeybânî el-Mervezî (ö. 241/855). *Müsned*. thk. Şuayib Arnavûd Beyrût: Müessesetü’r-Risale, 1421/2001.
- Akpınar, Ömer Faruk. *H. Osman (r.a) ve Hadis Rivayetindeki Yeri*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2020.
- Bayraktutar, Muammer “Hz. Peygamber’in Ahlâkında Kadınlara Muâmele ve Kadın Tasavvuru”, *Kadın ve Aile Üzerine Araştırmalar: Dinî, Tarihî, Sosyolojik ve Psikolojik Analizler 1* (2018), 85-116.
- Bikâî, Ebû’l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen (ö. 885/1480). *Nazmü’l-dürer fî tenâsübi’l-âyât ve’s-süver*. Beyrût: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, trz.
- Demircan, Adnan, *Nebevî Direniş Hicret*, 2. Baskı İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdірrahmân b. el-Fazl (ö. 255/869). *es-Sünen*. thk. Hüseyin Selim Esed, Suudi Arabistan: Dâru’l-Mugni, 1412/2000.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889). *Sünen*. thk. Şuayib Arnavûd, Beyrût: Dâru’r-Risâle, 1430/2009.
- Ebû Ubeyd el-Kasım b. Sellâm, Miskîn el-Herevî (ö. 224/838). *Fedailü’l-Kur’ân*. thk. Mervan Uteyt, Beyrut: Dâru İbn Kesir, 1415/1995.
- Göl, Yavuz Selim. *H. Hamza*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2020.

- İbn Hacer el-Askalânî, Ebû'l-Fazl Ahmed b. Alî b. Muhammed (ö. 852/1449). *Fethu'l-bârî*. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 1379.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddin Abdülmelik (ö. 218/833). *es-Sîretü'n-nebeviyye*. thk. Mustafa Saka-İbrahim Abyârî. Mısır: Şirketü Mektebe ve Matbaatü Mustafa, 1375/1955.
- İbn İshâk, Muhammed (ö. 151/768). *Sîretü ibn İshâk*. thk. Süheyl Zekkâr. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1398/1978.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed (ö. 230/845). *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkadir Ata, Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1410/1990.
- İbn Seyyidünnâs, Ebû'l-Feth Muhammed b. Muhammed (ö. 734/1334). *Uyûnü'l-eser*. thk. İbrahim Muhammed Ramazan, (Beyrût: Dâru'l-Kalem, 1414/1993.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî (ö. 597/1201). *Keşfü müşkili hadîsi's-Sahihayn*. thk. Ali Hüseyin el-Bevvâb, Riyâd: Dâru'l-Vatan, trz.
- Kara, Seyfullah. *Peygamber Döneminde Gençlik*. İstanbul: Anka Yayınları, 2003.
- Kara, Seyfullah, "Hz. Peygamber Döneminde Gençliğin Eğitimine Tarihsel Bir Yaklaşım", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2/1 (2002), 65-73
- Kastallânî, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed (ö. 923/1517). *el-Mevâhibü'l-ledünniyye*. Kahire: Mektebetü'l-Tevfikiyye, trz.
- Kılıç, Mustafa. *Zeyd b. Hârîse*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2016.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî (ö. 261/875). *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Muhamed Fuad Abdülbaki Beyrût: Dâru İhyaü Turas, trz.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh (ö. 179/795). *el-Muvatta*. thk. Muhammed Mustafa el-Azemî, Birleşik Emirlik: Müessesetü Zâйд b. Sultan, trz.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî (ö. 303/915). *es-Sünen*. thk. Hasen Abdülmünim Şelebi Beyrût: Dâru'r-Risale, 1421/2001.
- Öztürk, Levent. *İlk Hicret Habeşistan*. İstanbul, Siyer Yayınları, 2015.
- Özdemir, Mehmet Nadir, "İlk Müslümanlardan Ammâr b. Yâsir Üzerine Bazı Tespitler", *Hirâ'dan Tanrı Dağına İnen Nur: Bozkır İslâm Medeniyeti ve Türkler*, (2012), 380-388.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/923). *Târîhü't-Taberî*. Beyrût: Dâru't-Turâs, 2. Baskı, 1387.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî (ö. 310/923). *Câmiü'l-beyân*. thk. Ahmed Muhammed Şakir, Beyrût: Müessesetü'r-Risale, 1420/2000.
- Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd (ö. 204/819). *Müsned*. thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî, Mısır: Dâru Hicr, 1419/1999.
- Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer (ö. 207/823). *Kitabü'l-meğâzi*. thk. Marsden Jones, 3. Baskı Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1409/1989.
- Zebîdî, Ebû'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed (ö. 1205/1791). *Tâciü'l-'arûs min cevâhiri'l-Kamûs*. Kuveyt: Dâru'l-Hidâye, 1965.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân (ö. 748/1348). *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*. thk. Şuayib Arnavûd, Beyrût: Müessesetü'r-Risale, 1985/1405.